

Богдан Федчук

РАШЯ

БОГДАН ФЕДУЧУК

"ГАНЯ"
Історичне оповідання

*Щира подяка Українській Шкільній Раді Торонта
за співпрацю!*

БОГДАН ФЕДЧУК

ГАНЯ

Нарис
Історичне оповідання
присвячене нашій молоді

Мовна коректа та редакція
Марти Трофим-Тарновецької

diasporiana.org.ua

Обкладинка та ілюстрації художника
Володимира Беднарського

Торонто, 1995

BOHDAN FEDCHUK

HANIA

**A Historical Tale
dedicated to our Youth**

In Ukrainian language

**Correction and Editing
by Marta Trofym-Tarnoweckyj**

**Cover and Illustrations
by Wolodymyr Bednarsky**

Toronto, 1995

Історичне оповідання "Ганя" видано
коштом дружини автора – Стефи.
Весь наклад 10,000 книжечок призначено
для Українських Працівників Літератури
для Дітей і Молоді. (УПЛДМ)

"Українські Працівники Літератури для дітей і Молоді ім.
Леоніда Глібова, поручають цю книжку для вжитку дітвори
шкільного віку".

©1995

Всі права застережені

Printed by Beskyd Graphics Ltd., 2559 Dundas St. W., Toronto, Ontario

Canada M6P 1X6

George Jeffrey

ВСТУПНЕ СЛОВО

Дорогі читачі!

В історичному оповіданні "Ганя" автор Богдан-Боніфатій Федчук відтворює одну з героїчних сторінок нашої історії: часи німецької займаницини й болючі переживання селян Галичини.

Він чітко змальовує жорстокість Гестапо, безоглядність і загарбницьку політику німців: "Налетіла німецька сарана, та прямо розбоєм грабувала все, що бачила. Німці вирубували всі дуби в лісі, люди мусіли даром возити до станції, а все дерево забирали окупанти безплатно до Німеччини. Зерно здавай, картоплю, городину, молоко, м'ясо!.. Людей ловлять по вулицях і відсилають до Німеччини на роботу. Чистий розбій -- грабунок!"

Твір захоплює нас описом справжньої події, про яку автор очевидно чув і переживав разом із персонажами. Він залишив нам цікаве оповідання, щоб ми не забули про ті часи та ознайомлювали юних читачів із героїзмом українського народу в боротьбі проти німецьких загарбників. Автор понад сорок років жив і творив поза Україною, але не втрачав зв'язку з рідною землею. Багато його віршів, оповідань друкують в різних часописах і журналах в рідному краю та діаспорі. Богдан Б. Федчук здобув собі любов і популярність серед дітей і молоді своїми віршами, оповіданнями, а особливо віршованими загадками.

Марта Трофим-Тарновецька

Ганя (Історичне оповідання)

Року 1943-го, якраз на Спаса, Гані скінчилося десять років. Вона перейшла з відзначенням до четвертої кляси. Найбільше любила вивчати історію та географію України, що їх потайки навчав учитель, бо німецька загарбницька влада заборонила викладати ці предмети. Любила слухати батькові оповідання про визвольну війну 1918-20 років.

Батько Гані, будучи ще шістнадцятирічним юнаком, воював за волю України з поляками. Брав участь у Чортківському протинаступі. Про ті часи навчив Ганю пісню, яку вона дуже часто співала:

"Ой, прийшли ми до Чорткова,
На квартири стали, –
Офіцери наказали,
Щоб ми не заспали.
Офіцери наказали,
Щоб ми не заспали,
Щоб гострими патронами*
Кріси ладували.
Ой, ладуйте, хлопці кріси,
Ой, ладуйте швидко,
Бо патруля** дає знати,
Що поляка видко."

* Патронами – кулями

** Патруля – патруль

Навіть і тепер, женучи корову з пасовиська додому, наспівувала цю пісеньку, – і раптом урвала... Побачила біля сільської управи людей, що стояли перед дошкою оголошень і читали повідомлення, яке якраз вивісив писар сільської Управи.

Що там нового, Дмитре? – питали люди.

"Радість, як звичайно" -- відповів писар з іронічною посмішкою.

Почувши ці слова, Ганя підійшла до дошки оголошень і прочитала:

1) "Німецька влада востаннє наказує здати вимаганий контингент.

2) Власникам жорен наказується знищити жорна.

Хто не виконає, буде суворо покараний".

Ганя пригнала корову додому, загнала її до стайні й увійшла до хати. У хаті застала хрещеного батька, що жив у сусідстві, "татунька", як вона його звала. Привіталася чемно та прислухалася, про що говорили батько, татунько і мама. Татунько часто приходив до них і розмовляли з батьком про наїзд голодних німців на Україну. І тепер він говорив:

– Подумайте! Однієї голоти московської позбулися, – налетіла німецька сарана, та прямо розбоєм грабує все, що бачить. Німці вирубують усі дуби в лісі, люди мусять даром возити до станції, та все дерево забирають безплатно до Німеччини. Зерно здавай, картоплю, городину, молоко, м'ясо!..

... ПОБАЧИЛА БІЛЯ
СІЛЬСЬКОЇ УПРАВИ
ЛЮДЕЙ, ЩО СТОЯЛИ
ПЕРЕД ДОШКОЮ
ОГОЛОШЕНЬ!

Людей ловлять на вулицях і відсилають до Німеччини на роботу.

Чистий розбій-грабунок! – Це ще не все, – обізвався на те Ганин батько:

– Німці в часі Першої Світової Війни вивозили вагонами навіть нашу чорну землю до Німеччини на грядки. Те саме й тепер повторилося. Усе старе залізо, скло, навіть стирки мусять люди збирати для німців. Ба, та ще й таке ось диво, що наші стрижії мусять здавати місячно по три фунти того волосся, що з людей стрижуть. І цього не можна викидати на сміття, як досі робили. Усе забирають, що тільки бачать.

Ганя сиділа мовчки біля матері та прислухалася до цієї розмови, а коли батьки замовкли на хвилинку, Ганя почала:

– Навіть шкільні діти мусять збирати лікувальні зела, сушити їх, і це теж забирають німці. Ми збираємо листя підбілу, дикий рум'янок, цвіт липи, чебрець, полин, дику м'яту, кривавник, глуху кропиву, копаємо коріння пахучої осоки – татарського зілля. Учитель нам казав у школі – говорила далі Ганя, – що німці заборонили не тільки навчати історії і географії України в народніх школах, але не дозволили організувати вищих українських шкіл. Є тільки торговельні курси і рільничі школи. Кажуть: "Війна, немає часу вчитися."

– Це не тому, що війна, Ганусю, – відповів татунько, – Німці багато нам не дозволяють, і то

нашого власного. Вони не потребують наших учених людей. Вони хочуть, щоб ми були темними рабами. Так вони готуються панувати в Україні, а всіх українців знищити – це їхня програма.

Ганя повторила допитливо: – Що ви кажете? Всіх українців знищити?

– А так, – обізвався вже її батько: – Це те саме, що й москвини хотіли зробити з українцями. Москвини вже пробували раз штучним голодом знищити українців. Сім мільйонів згинуло з голоду.

– Сім мільйонів з голоду? Боже! - жажнулась Ганя. – Воно вже і в нас до того доходить, – сказав татунько. Ось німці кажуть здавати все, лишають на особу тільки по сімдесят п'ять кілограмів зерна на рік. Стільки саме картоплі та іншої городини, а решту – давай німцям. Не вільно більше з'їсти. У млинах більше не змелють, як сімдесят п'ять кілограмів на особу, і то треба мати посвідку із сільської управи, що такий-то господар здав увесь контингент. То домелюють на жорнах. А купувати щось – усе на картки... найменшу дрібничку. Ну, а тепер сільська управа за наказом німців списала всіх власників жорен. Може ще й те схочуть німці забрати.

– О, так, – тут знову сказала Ганя. – Коли я гнала корову з пасовиська біля сільської управи, то вже писар вивісив там оголошення, щоб здавати решту контингенту. Наказується всім власникам жорен знищити їх.

– Бог би їх побив! – це вже Ганина мама обізвалась. – Які хитрі, – продовжувала, – перше зробити список, хто має жорна, а пізніше їх знищити, побити жорнові камені.

– А так, – сказав татунько, – маючи список, німці можуть перевірити кожного власника жорен. Знають уже, де йти шукати. Це на те, щоб люди не мололи і не з’їли більше, що їм призначили німці...

Настала мовчанка. Татунько попрощався і сказав, що заскочить до них ще ввечері, та вийшов з хати. Тато Гані зняв з печі пшеницю, що сушилася в мішку і сказав до мами: – Треба йти змолоти на жорнах, бо може справді це буде востаннє. Як є вже оголошення, щоб знищити жорна, то німці будуть слідкувати. До нас перших прийдуть, бо ми живемо близько сільської управи.

Вийшов до стодоли і почав молоти. Не встиг змолоти п’яти кілограмів, як ось два німці появилися на подвір’ї. В руках мали список власників жорен. Один із них запитав по-польськи господиню, що годувала курей. – *Macie żagna?*¹

– Маємо – відповіла господиня, не звертаючи на них уваги.

– *Pokażcie gdzie?*² – наказував німець.

– В stodoli, – була відповідь. Тимчасом Ганя почувши розмову, побігла до стодоли.

– Тату! Німці прийшли і питають за жорнами.

Батько перестав молоти і пробував поховати все змелене то зерно, але в тій же хвилині німці вже

..., АЛЕ В ТІЙ ЖЕ ХВИЛИНІ
НІМЦІ ВЖЕ З'ЯВИЛИСЯ
В СТОДОЛІ. ПОБАЧИЛИ
ВСЕ,...

з'явилися в stodолі. Побачили все, що тут діялося, і той, який не говорив по-польськи, ухопивши торбину з борошном, виніс на подвір'я та розсипав на землю. Як повернувся, тоді з цілої сили вдарив кулаком батька в зуби. Батько Гані, наче задеревів, стояв, не відзивався, а з носа й рота текла кров. Ганя налякалася й почала голосно плакати. Прибігла Ганина мати. Побачила чоловіка скривавленого. Зрозуміла, в чому справа й почала проклинати німців.

Той, що говорив по-польськи, сказав, звертаючись до батька:

– Ty wiesz, że wszystkie żarna mają być zniszczone?³

Батько виплюнувши кров з рота, а разом з нею два вибиті зуби, промовив:

– Ні, не знаю.

– A ogłoszenie czytałeś?⁴

– Ні, не читав.

– To trzeba czytać.⁵ – Zabieraj ziarno do urzędu gminnego.⁶

– Я вже весь, мені призначений контингент, здав. Це зерно належить мені.

– Nie wolno mlec na żarnach, tylko we młynie na kartki⁷ – сказав німець. Тимчасом другий німець витягнув жорновий камінь і потовк його на дрібні кусники сокирою, що знайшов у куті. Обидва, шваргочучи щось незрозуміле, вийшли з подвір'я і пішли, напевно до іншого власника жорен.

Батько Гані щойно тоді обтер уста, сплюнув ще раз і підійшов до доні та заспокоїв її, бо вона ще плакала з переляку. Узяв її на руки й разом з жінкою пішли до хати. В селі стався рух. Німці ходили до всіх власників жорен і майже кожному побили жорна. Пригода з Ганиним батьком блискавкою рознеслася по селі, тому вони людей не заставляли вдома.

Пізно ввечері прийшов татунько до Ганиного батька ще з кількома знайомими і почали обговорювати події сьогоднішнього дня в селі. Говорили про все довго, жартували і навіть почали сміятись... Згадуючи про вибиті зуби Ганиного батька, татунько промовив:

– Багато вже нещастя заподіяли нам німці... – Видно, що ви, куме, не перші потерпіли за жорна. Люди вже встигли і пісню скласти про жорна. Я чув її, але ще не вивчив усіх слів. Ось послушайте! Та й почав півголосом співати:

Шумлять жорна – вправо, вліво,
Вправо, вліво... да гей,
– Щоб їстися не хотіло,
Не хотіло... да гей!

Мелять всі лише ночами
І кидають кулаками, зерно в жорна
Крутять жорна вправо, вліво,
Щоб їсти не хотілось... да гей!

Ой, надїхав ляндрірт грубий,
Ляндрірт грубий... да гей!
Та й за жорна вибив зуби,
Вибив зуби... да гей!

Деякі люди співають трохи відмінно, – продовжував татунько. Ось замість слів:

“Та й за жорна вибив зуби” - співають: “Побив жорна, вибив зуби”... Усі засміялися.

– “Гіркий той наш сміх” – каже мама Гані, подаючи чай до стола. За чаєм пішла дальша розмова про небувалі звірства німців. Дмитро, сільський писар, почав розказувати:

– Є достовірні чутки, що німці розстріляли близько п’ятисот арештованих українців у Чорткові. Український Допомоговий Комітет інтервенював у цій справі. Німці сказали, що між арештантами появилася тиф, а щоб він не поширювався, то вони мусли всіх розстріляти, бо тепер війна й нема часу поборювати недуги. Розстріляли також тисячу закладників українців. Але це чиста брехня-викрут німецький, бо люди знають дуже добре, що ніякого тифу не було.

– Тепер будуть знов арешти і будуть заповнювати порожній кримінал*, – сказав хтось із приявних.

– Друга невесела новина про німецькі звірства, – говорив писар. – Мені ще невідомо як і що, але німці оточили село Стару Ягольницю, підпаливши його з

* Кримінал - в’язниця.

усіх сторін, почали стріляти кого попало: старих, молодих і дітей. Ходили попід хати, кидали ручні гранати крізь вікна до хат, спалили ціле село, а всеньке населення вистріляли до ноги. Сумніваюся, чи хто вирвався живим із того села. Як їхати з Товстого до Чорткова залізницею, тільки комини видніють, наче кличуть до неба про пімсту.

Зібрані мовчки слухали, важко зідхали. Настала в хаті тиша, а Ганя, схиливши голівку на коліна матері, заснула. Усі щось говорили пошепки і вийшли з хати. Батько Гані сказав до мами, що незабаром вернеться. Мама поклала Ганю до ліжка, помолилася Богу, загасила лямпу і пішла спати... Ганю збудив небувалий у хаті рух. Вона протирала напівсплячі оченята. У хаті не було світла.

Надворі світало. По хаті вешталися мовчки якісь люди, був і татунько. Мати плакала, схлипуючи, і дерла сорочку на довгі шматки, а два інші чоловіки мили татові закривавлену вище ліктя руку і завивали шматками, що приготвила мама.

Ганя наче задревіла зі страху й словечка не могла промовити. Незнайомі чоловіки наділи на тата чисту сорочку та одяг, узяли його попід руки і вийшли з хати... через город, поля – до лісу. Надворі ясніло. Ганя бачила крізь вікно, як усі зникли в лісі. По хвилині вернувся татунько, наказав запалити в печі, зібрав закривавлені речі та кинув у піч, щоб згоріли. Мати витирала кров на долівці. Ганя не могла зрозуміти, що це все значить. Чи це сон, привид, чи правда. Так швидко це все відбулося...

але потім, наче збагнувши, що щось недобре сталося, промовила:

– Мамо, що сталося з татом? Хто забрав тата? Куди вони його повели?

– То наші люди – відповів татунько, – будь спокійна.

– А чому татова рука була закривавлена? Чому ви спалили ті всі речі в печі? Чому?.. Чому?..

– Твого батька німці прострілили, – відповів татунько.

– Коли, як і за що? Чому це сталося?

– Скажу коротко, бо і мати ще не знає, як це воно було. Ми довідалися, що вночі мали везти арештантів до Чорткова на військовий суд. Військово-воєнний суд кінчиться завжди присудом смерти. Тому вирішили відбити в'язнів від німців. Ми знали, що вночі є тільки один потяг до Чорткова. Отже цієї ночі ми порозкручували шруби в рейках, і коли потяг над'їхав, машина вийшла з рейок і стала. Гестапівці, що стерегли арештованих, вибігли подивитися, що сталося. Ми тоді почали стріляти в їх напрямку, щоб настрашити і відігнати їх від потягу. Німці відповіли стрілами, як ми підійшли ближче, і поранили твого батька, щастя що в руку, а то могло б бути гірше.

– Ми не думали вбивати їх і стріляли вгору. Гестапівці зникли в нічній темряві, а ми розбили двері потягу та випустили на волю арештованих.

– І батько також, хоч і ранили, далі йшов з вами?
– питала Ганя.

– Так, – відповів татунько. – Згарячу це так не відчувалося. Хлопці перев'язали руку хусточками, щоб кров не спливала. Так ми виконали наше завдання. Тепер уважайте! Певно гестапівці будуть шукати, випитуючи людей в селі. Треба мовчати і нічого не знати.

Того самого дня по селі вешталися якісь чужі люди і гестапівці, розпитували про те, що сталося на залізничній дорозі. Ніхто нічого не знав і не міг пояснити. З тим вони від'їхали. Увечері прийшов хрещений батько – татунько і сказав до мами, що треба щось підготувати для батька і віднести до лісу. Йому неможливо сидіти вдома, бо рана на руці може легко зрадити. Будуть питатися як, що, звідки, підозріваючи батька в нападі на поїзд, а це може зле закінчитися.

– Я піду з вами, татуньку! До лісу недалеко. Добре?

– Добре, дитино, ходи... – відповів татунько. Хто знає, як воно буде, бо й мені треба буде ховатися..., то ти Ганусю, бодай колись принесеш нам їсти до лісу.

Забрали все, що було приготоване в кошику, і пішли. Йшли досить довго ліською дорогою, звернули направо в густі кущі, продиралися теж досить довго. Зупинилися. Татунько загудів, як пугач уночі: гу-гу-гууу... Чекали. По хвилині щось зашелестіло і втихло. Знову те саме – і тихо. Аж ось

зашелестіло ще раз, і з кущів вийшов Ганин батько. Ганя підбігла до тата з плачем радості.

– Я думала, що вас, тату, вже не буде. Так була злякалася, як побачила вашу закривавлену руку та як вас забрали до лісу.

Батько пригорнув Ганю і цілував її голівку.

– Не бійся, Ганю, тато скоро видужає і буде через кілька днів дома. Рана невелика, засохне, як на собаці. Ти будеш мені приносити їсти та ховати он там в ріщу, а я прийду і собі заберу. Під тим великим дубом будуть назбирані гриби, ти підбереш їх до кошика й підеш додому. Як хто питатиме тебе, – де я? – кажи, що не знаєш, а до лісу ти ходиш по гриби.

– Добре, тату, добре. –

Батько поцілував Ганю в личко, попрощався з хрещеним батьком і зник у корчах. Ганя довго ще дивилася вслід за батьком, але його вже не було видно. Тільки гілки колихалися слабше й слабше, аж наостанку все затихло. Ганя з татуньком вернулася додому. Мати подала вечерю. Татунько розповів Ганиній мамі про все та вийшов з хати.

Другого дня зранку вже були гестапівці в селі. Вони заявили в сільській управі, що напад зробили бандити із цього села, тому мусять їх мати і покарати, а коли ні, то потерпить ціле село. Голова сільської управи відповів, що в цьому селі зовсім немає бандитів. Населення є слухняне. Найкращий доказ це те, що село здало вже вісімдесят відсотків усього контингенту, хоча щойно по жнивях. На доказ показав усі посвідки зданого контингенту.

Гестапівці цим не задоволюючись вповні. Вони сказали:

– Видно, що загал населення льояльний, бо є на те докази, але є між ними і бандити. Запевнення голови сільської управи, що бандитів цілком немає, не переконали гестапівців. Вони самі пішли в село розпитувати ще раз людей про напад на залізницю. Це їм досить легко вдавалося, бо між гестапівцями були німці зі Шлеська, які вміли добре говорити по-польськи. Між ними також було багато поляків-“фольксдойчів”, яких німці спеціально давали на роботу по селах, тому там могли знайти між поляками, що жили впереміш з українцями, таких, яких їм було потрібно. Тож випитували неукраїнців, кого в селі бракує, хто найбільше невдоволений німцями, хто найбільш на них нарікає...

На третій день, саме опівдні, коли Ганя заганяла корову до стайні, пригнавши з пасовиська, побачила, що гестапівці йдуть до них на подвір'я. Один з них підійшов до Гані.

– Jak ty się nazywasz? ⁸ – запитав.

– Ганя, – була відповідь. Тоді гестапівець витягнув чоколяду, і даючи її Гані, сказав:

– Na, masz Haniu, bierz, to dla ciebie. Bardzo dobra czekolada. ⁹ Ганя, відступивши один крок назад, відповіла:

– Не хочу вашої чоколяди.

– O!, a to dlaczego? Nie bój się, bierz. ¹⁰

– Я не боюся, але чоколяди вашої не хочу, от і все.

– Nie chcesz, to nie. A powiedz nam, gdzie jest twój ojciec?¹¹

– Не знаю, – відповіла Ганя.

– A może twoja matka wie, gdzie on jest?¹² – і завернули до хати. Ганя прискорила ходу та увійшла перша до хати.

– Мамо, вони питають, де тато, а я сказала, що не знаю. Мати глянула на гестапівців і пізнала їх. Це були ті самі, які вибили чоловікові зуби.

– Gdzie jest wasz mąż, gospośiu?¹³ – запитав той, що говорив з Ганею.

– Не знаю, де. Пішов ще рано в село і мені нічого не казав куди йде.

Гестапівці більше не ставили питань. Вийшли з хати й оглядали довкруги неї, вікна, двері. Заглянули до стайні. Корова байдуже пережувувала та дивилася прижмуреними очима на гестапівців, помахуючи головою за кожним натиском зубів. Пішли до стодоли, розглядалися всюди. Заглянули за двері та побачили побиті жорна, плями крові засохлої на долівці й два зуби, що їх виплював з кров'ю батько.

Почали щось шварґотати між собою. Той грубий, що не говорив по-польськи, пізнав свою роботу й промовив: "ukrainische Schweine!"¹⁴

Це зачула Ганина мама, що увійшла до стодоли. Він ще щось говорив до другого по-німецьки, а цей звернувся до неї і сказав, указуючи на побиті жорна:

– Czemu tego nie sprzątniecie?¹⁵

– Тримаємо на пам'ятку, – відповіла господиня і, взявши пригорщу посліду для курей, вийшла зі стодоли. Гестапівці вийшли також, пішли в садок і на город, зазирали ще трохи сюди-туди й пішли.

Мати приготувала дещо, сказавши:

– Ганю, бери це все, біжи до лісу, старайся побачити тата і скажи, що діялося у нас. Це вже ясно, що хтось їм наговорив про батька й вони хочуть його зловити. Ганя взяла кошик, вийшла за поріг, зупинилась, розглянулась і пташкою пурхнула в садок, на город, через кукурудзяні поля та швидко була вже в лісі.

Прийшла на призначене місце, сховала кошик у ріщу, відійшла трохи далі й так само, як її татунько, кликнула: "гу-гу-гууу." Було тихо, тільки луна повторила дитяче "гу-гу-гууу." За кілька хвилин з корчів виліз батько, а за ним "татунько" з автоматом у руках.

Ганин батько промовив:

– Але з тебе неабиякий пугач, Ганю, можна справді злякатися.

Ганя швиденько переповіла про гестапівців. Батько й татунько вислухали все уважно, а тато сказав до Гані:

– Це вже ясно, що вони хочуть мене арештувати. Біжи, Ганю, додому, але будь обережна, щоб тебе ніхто не бачив, щоб гестапівці не довідалися, що ти ходиш до лісу. Будуть питати, де я. Може таке бути, що ти мусиш їх і сюди привести, куди ти ходиш, якщо не витримаєш тортур-побоїв. Вони старатимуться видушити з тебе все, що їм потрібно знати. Не витримаєш знуцань і болю, бо ти ще мала.

– Ні, таточку! Хай що хоче буде, не скажу нічого.

Батько поцілував Ганю в личко та наказав спішити додому, щоб вернулась ще перед заходом сонця.

І оба зникли в гущавині... Ганя вийшла з кущів на лісову дорогу. Як пташка пурхнула на край лісу. Стала за деревом, розглянулась добре, а не завваживши нікого, скочила в кукурудзу та пробігла цілі гони. На других суголовках вийшла і попрямувала додому з повним кошиком грибів.

Мама чекала Ганю з вечерею. При вечері Ганя переповіла розмову з батьком.

У п'ятницю, ще до схід сонця, Ганя пасла корову на шнурку, за селом, на подорожнику, що ріс обабіч дороги, яка провадила до села з повітового міста. На горбку появилася на дорозі бречка з гестапівцями, що їхали до села. Коли підїхали ближче, Ганя їх пізнала. Вони теж пізнали Ганю, стримали коней і один з них запитав:

– Haniu, gdzie jest twój ojciec?¹⁶

– Не знаю, – відповіла Ганя. Гестапівці поїхали до села. В обідню пору Ганя пригнала корову,

розказала мамі, що гестапівці питали про тата на дорозі, де вона пасла корову. Перед вечором віднесла татові їжу і вернулася з грибами.

В суботу теж пасла корову на тій самій дорозі, але гестапівців уже не було.

Коли понесла татові їжу, хотіла цим разом сказати новину. Німців не було вже сьогодні в селі. Просуваючись поміж кущами до призначеного сховку харчів, Ганя почула гамір. Приглянулася крізь кущі і побачила на тому місці якихось людей. Були всі озброєні. Про щось говорили. Ганя зразу наче задеревіла.

– Невже гестапівці про все розвідали – промайнуло Гані в голові, – може віднайшли це місце, де вона ховає харчі для батька?

Коли батько прийшов забирати харчі, його оточили і схопили, та ще дождають, що вона прийде та принесе їсти? Тоді обох будуть мати!

Щось зимне пробігло поза шкірою.

– Господи! – жахнулася. Підсунулася обережно ще трохи ближче, напружила зір і слух, почула рідну мову батька серед хлопців. Усі вони були озброєні. Батько щось розказував, а хлопці сміялися. Деякі мали ручні гранати за поясом. Легше стало Гані.

Це ж її батько з партизанами!

Хильцем відхилила трохи гіллячки з пожовклим уже листям і виразно пізнала батька і почула його голос: - Ой, чомусь мій малий партизан не явився сьогодні на час.

– Брак карности – додав котрийсь із гурту.

У цей мент Ганя виповзла з корчів і відповіла:

– А ось не брак карности! Ось і я.

Усі зразу замовкли, наче збентежені, а деякі відрухово звернули автомати в напрямку голосу. Батько підбіг, ухопив Ганю на руки та промовив:

– Ось він, мій малий партизан, хлопці! Всі засміялися. Ганя засоромлено сиділа на батькових руках, бо ж їй уже десять років. Вона вже не дитина.

– Тату! Пустіть мене на землю, вас ще рука болить.

– О, ні, дитино! Рана вже гоїться, мені тепер багато краще. Присохла. Бачиш, Ганю, – це ті хлопці, що їх везли німці на воєнний суд, а ми їх відбили.

– І через нас німці прострілили твого батька, Ганю, – додав котрийсь з-поміж хлопців.

– Маєте тепер біду, і Ганя мусить мучитися, а все через нас, – сказав інший.

– Ну, це ще нічого – відповів батько Гані, – коби на тому закінчилося, але як я бачу, то це тільки щойно почалося в нас. Та годі про це. Що нового в селі, Ганю? – запитав батько.

– Та нічого надзвичайного. Гестапівців сьогодні вже не було в селі, а писар казав мамі, що певно німці готують якусь несподіванку, або їм уже вкучилося їздити. А завтра неділя, – може хочуть відпочити.

Батько Гані задумався, а по хвилині сказав:

– Гарзд хлопці!

**БАТЬКО ПІДБИГ, УХОПИВ
ГАНЮ НА РУКИ ТА ПРОМОВИВ:**

-- ОСЬ ВІН, МІЙ МАЛИЙ ПАРТИЗАН, ХЛОПЦІ.

Я сьогодні піду до села, додому. Треба переодягтися, поголитися, помитися як слід, а перед сходом сонця я буду назад з вами. Усі замовкли, задумались.

– А може й справді німаки готують якусь несподіванку, – завважив хтось із гурту.

– Це цілком можливе, – відповів батько, – але ви знаєте, що німці бояться заходити до села вночі. Бери, Ганю, гриби, та йди додому. Бачиш, скільки назбирали хлопці? – сказав Ганин батько.

Ганя поклала гриби до кошика і нишком поглядала на хлопців. Багато їх, – думала. Усі молоді, всі узброєні. А гарні які... Глянула ще раз на всіх і наче приловила себе на чомусь злому, спустила голівку вниз, і сказавши "Будьте здорові", зникла в гущавині.

День був напрочуд гарний, "Бабине літо" – прошепотіла Ганя, ідучи вже ліською дорогою.

Сонце було над заходом, а яскраві промені ховзалися по зелено-золотих та бронзових листках, якими поколихував легкий подих вітру, і вони в мерехтінні сяяли в проміннях сонця різними кольорами. Ліс шелестів у задумі якусь незрозумілу, таємничу мелодію.

– "Певно, – це вечірня ліськова молитва", – подумала Ганя.

На дорогу вискочив зайчик, а побачивши Ганю, присів, підвівся на задніх лапках угору, насторожив прямо вгору свої довгі вуха і дивився здивовано на неї своїми великими очима, наче хотів сказати:

– Ось дивись, який я малий і тебе не боюся.

Та коли Ганя підходила ближче, він так і байдуже спустив передні лапки і, підкидаючи задніми ніжками, без поспіху поскакав у кущі.

– О, яка гарна наша Україна – думала Ганя, – та зажерливі наїзники не дають спокійно жити. Загарбують її розбоями.

Так роздумуючи, дійшла до краю лісу, вискочила на окіп, розглянулася довкруги і незабаром розказувала мамі про все, що бачила та що чула. Після вечері полягали спати, але довго не спалося ані Гані, ані мамі. Батько прийде цієї ночі додому. Проте сон зморив, і обидві заснули. Збудив їх легкий стук у вікно, що було звернене в садок. Мати зірвалася, підбігла до вікна і запитала: – Хто там?

– Я, відчини вікно.

Мати відчинила вікно, і батько вліз до хати. Ганя підвелася на ліжку. Батько привітався, і почалася поспішна розмова-розпитування.

– Добре, що хоч ти здав увесь контингент нам призначений, то я тепер маю спокій, - сказала мати.

– То чисте нещастя, ходить хата від хати отой грубий німець, що від контингенту, і хоч село здало дев'ятдесят п'ять відсотків всього, конче хоче видусити ще тих п'ять відсотків, щоби було цілих сто. Не дає нікому спокою. Люди вже не мають що здавати. Вдруге, німці розписали між людей надпрограмово по кілька кілограмів більше. Люди вже здають з того, що лишили на насіння.

Батько вийшов до сіней, до комори, щоб підголитися, бо там не було вікон і не буде видно світла в хаті так пізно вночі, то не буде підозріння. Скінчивши голитися, вернувся до кімнати, зняв сорочку і вмився до пояса. Мати перев'язала рану і подала дещо їсти. Батько сидів без сорочки і їв напотемки.

– Чи я не перебув би неділю вдома та виспався на стриху в соломі? Може тих чортів не наднесе сюди в неділю, – радився батько мами.

– Чоловіче, – відповіла мама, – я тобі не бороню, але це гра зі смертю. То дуже небезпечно.

– Знаєш, якщо вони навіть приїхали б, тоді я швидко вискочу через стріху в садок, через город і в поле. А тоді – хай шукають. Вони не мають зі собою іншої зброї, крім револьверів. А револьвер далеко не несе. Найбільше п'ятдесят метрів, то я встигну відбігти на таку віддаль. Крім того, мій автомат нащо? Буду боронитися.

Мати нічого вже не відповіла. Світало. Ганя взяла корову на шнурок і повела попасти на росі на те саме місце, на суголовки-дорогу. На сході з-поза лісу почало яснішати чим раз більше, червоніти... Промені сонця, наче довжелезні списи, сягали високо-високо вгору і золотили небо на сході. Ганя розглядала велич-красу сходу сонця. Аж ось мимоволі глянула на дорогу. Задеревіла. Знайома бричка з гестапівцями з'їжджала згори.

– Господи, – промайнуло в голові дівчинки. – Батько вдома. Що робити? Лишити корову в полі та

бігти додому дати знати, щоб батько втік – підказували їй думки. Але як? Гестапівці добре вже її бачать і знають хто вона. Коли буде бігти полем поза городи, лишивши корову, то вони здогадаються, в чому справа. Буде зле. Треба ждати на відповідну хвилину. В голові Гані кружляли думки, серце зі страху почало стукати в її грудях, мов молотком.

Тимчасом бричка підїхала й зупинилася біля Гані. Корова відскочила трохи набік і, не відриваючи голови від паші, заревіла якось злючо: мув-мув-мув.

Гестапівець запитав по-польськи:

– Haniu, czy twój ojciec jest dzisiaj w domu?¹⁷

– Ні, – немає, він пішов до тети на третє село ще звечора і там, певно заночував.

– Німці щось пошварґотіли і поїхали прямо в село. Ганя швидко завернула корову до куща, що ріс недалеко на межі при дорозі, і прив'язала шнурок. Як тільки бричка сховалася за перші хати, вона прожогом кинулася бігти поза городи, щоб повідомити батька.

– Заки вони заїдуть навкруги дорогою, то я навпростець через поля і городи добіжу скорше – міркувала собі Ганя, біжачи щосили. Тільки вона вискочила із садка до хатніх дверей, побачила, що бричка доїздить до їхніх воріт. Ледве встигла крикнути:

– Тату! На вулиці гестапівці, їдуть до нас!

Миттю завернула в садок і почала бігти в поле до корови. Але тимчасом гестапівці вже встигли з'явитися на подвір'ї і бачили Ганю, як бігла в садок, на город, у поле.

Батько метнувся до другої кімнати. Заледве захопив із собою автомат-фінку на двадцять п'ять набоїв і так, як був без сорочки, вискочив через вікно в садок і почав бігти на город, щоб вирватися в поле, в кукурудзи, де можна легко сховатися. Німці побачили його вже на городі та почали кричати:

– Гальт! Гальт! (Стій, стій) і рясно посипалися кулі навздогін Ганиного батька. Стріляли обидва й бігли на город. Але, коли батько зник у кукурудзах, вони зупинились і вертаючись до брички, розлютовано шварґотіли. Вони ясно бачили свіжо перев'язану біленькою шматкою руку Ганиного батька. У скаженій люті, що не могли зловити батька вдома, тому, що Ганя дала знати татові про їхню "гостину" в селі на час, щось вигукували, аж слина прискала їм з рота на всі боки. Потім вискочили з подвір'я, на бричку і від'їхали.

Люди виходили з хат, почувши рясну стрілянину. Тимчасом Ганя добігла через кукурудзяні поля до корови, відв'язала її від куща, стояла та дивилася ще в напрямку своєї хати.

Німаки не мали вже причини крутитися по селі. Той, кого хотіли, втік. Люті верталися тією самою дорогою, що приїхали, і де стрічали перед хвилиною Ганю. Ганя все ще дивилася з горбка в напрямі своєї

**БАТЬКО ПРИСКОЧИВ ДО
ГАНІ, УХОПИВ ЇЇ НА РУКИ,
РОЗІРВАВ СОРОЧКУ І КРИК-
НУВ:**

-- ЛЮДИ ДОБРІ. ВОДИ!

хати. Вона не знала, що гестапівці її бачили, як вона бігла від хатніх дверей у садок, на город і в поле.

Почувши тупіт кінських копит, оглянулася та побачила, що гестапівці їдуть просто до неї. Не сподіючись нічого злого, вона стояла, але коли побачила, що той грубий гестапівець витягнув револьвер, зіскочив з брички та почав бігти до неї, пустила корову і почала втікати в кукурудзу. Гестапівець у погоні за Ганею, з криком:

– Du kleines ukrainisches Schwein!¹⁸ – і почав стріляти за Ганею.

Ганя заверещала несамовито нелюдським голосом і, як підкошена квітка, впала на землю. Гестапівець підійшов до неї. Ганя лежала нерухомо лицем до землі, а на її білій сорочці на плечі з лівого боку появилася велика червона пляма.

У цей мент, мов грім, несподівано заторохкотів автомат: ррра-та-та-та-та, ррра-та-та-та-та, і кашкет гестапівця підлетів угору, а гестапівець, високий як тополя, повалився на землю. Побачивши це, другий шарпнув коней і помчав стрілою вперед. Утік. На місце стрілянини почали збігатися люди з поблизьких хат.

З готовим до стрілу автоматом у руках підходив з-поміж кукурудзи до Гані обережно батько. Гестапівець лежав неживий. Батько прискочив до Гані, ухопив її на руки, розірвав сорочку і крикнув:

– Люди добрі, води! –

Кілька їх кинулося по воду. Ганя ще жила, тяжко дихала, безпритомна. Принесли воду. Змочили

обличчя Гані, влили трохи води в рот. Ганя почала стогнати ледве чутним голосом. Обмили рану. Куля попала саме в плече коло пахи. Ганя почала більше постогнувати, коли її перев'язували рану. Наче приходила до свідомости. Батько в сльозах промовив:

– Господи! Слава Тобі! Дитина жива, жива. –

Перев'язали рану, щоб затамувати кров. У той час надбігла Ганина мама і, побачивши Ганю на руках батька, скривавлену, крикнула:

– Ганю, моя дитино! – та припавши до блідого личка, почала цілувати. Ганя розплющила оченята. З болю котилися рясні дитячі сльози по лиці, але вона пізнала маму і тата й ледви чутним голосом промовила: –“Але... я... ще... буду... жи-ти... тату... мамо...” і, перемагаючи біль, зціпила уста та заплющила очі.

– Так, Ганю, дитинко!.. Ти ще будеш жити! – майже одночасно відповіли мама і тато.

А тато ще додав:

– Ми всі будемо жити, бо нас потребує Україна.

–Ганя ще раз розплющила оченята і, глянувши на гестапівця, що лежав мертвий, прошепотіла:

– Тату, це той самий... мене прострілив, що вам... за жорна ... – ледви простогнала.

– Так, доню, – це той самий... Хотів і тебе, харциз, убити. Але він більше вже не буде вибивати зубів нікому, ані стріляти невинних людей, – відповів батько.

Люди стояли мовчки довкола. Жінки плакали. Батько Гані, тримаючи її на одній руці, а в другій автомат, звернувся до людей:

– Люди добрі, заопікуйтеся коровою і всім нашим господарством. –

А звернувшись до жінки:

– А, нам, жінко, – показав автоматом на схід, на ліс, – лише туди дорога.

– Простіть мені всі, знаю, якого я лиха наробив, що ціле село буде жорстоко покутувати, але я не хотів... Я втівав, та коли сидів в кукурудзах і почув стрілянину та вереск моєї дитини, батьківське серце не витримало. Я відрухово зробив те, що бачите, бо відчув, що сталося з моєю дитиною. Простіть мені, прошу вас! Ви також батьки і всі зрозумієте мене, як батька дитини. – Жінки почали хлипати ще більше.

З-поміж гурту висунувся хрещений батько Гані й сказав: – Ми всі з тобою! І ціла громада зібраних загула: Ми всі з тобою!

– Дякую щиро вам, славна громадо! – відповів Ганин батько...

Мати Ганина звернулася заплакана до чоловіка:

– Ти неси дитину, а мені дай автомат.

В цей момент, корова, що досі байдужо скубала подорожник, підвела голову і жалібним протяжним голосом заревла: Ммууу!..., наче востаннє прощала своїх господарів і свого пастуха Ганю.

Сонце підійшло вже досить високо і теплим промінням сяяло на сході.

**ТАТО БЕЗ СОРОЧКИ З ПЕРЕВ'ЯЗАНОЮ РУКОЮ, ТРИМАЮЧИ
ГАНЮ, А МАТИ З АВТОМАТОМ У РУКАХ, СТУПИЛИ НА СТЕЖКУ...
ВОНИ ПІШЛИ НАЗУСТРІЧ ЖИТТЄДАЙНОМУ СОНЦЮ...**

Тато без сорочки, з перев'язаною рукою, тримаючи Ганю, а мати з автоматом у руках, ступили на стежку, що провадила поміж полями до лісу.

Вони пішли назустріч життєдайному сонцю, що підводилось над землею, осяваючи її теплим, золотим промінням...

Про автора
Богдан Б. Федчук (1907-1992)

Богдан Б. Федчук, відомий педагог та інспектор шкіл на Україні (1929-1944 рр.) працював у нижчих клясах Таборової Гімназії (1944-1948 рр.) в Мангаймі, Німеччина.

В Канаді кілька років учителював на Курсах Українознавства в УНО-Захід у Торонто.

Друкувались його віршовані збірки: "Ану станьмо діти враз", "Ким я буду", "Казка про Івася", "Нашим молодим до рук – в 1000-річчя слави звук (988-1988)", 25 збірок українських загадок, які видав власним коштом, при допомозі своєї дружини Стефи. Писав їх легкою віршованою та прозовою формою, короткими реченнями, гарним стилем.

Недаром звать Богдана Б. Федчука "КОРОЛЕМ УКРАЇНСЬКИХ ЗАГАДОК". Він написав понад 22,200 загадок, розрахованих на 226 збірки. Ці загадки – невичерпне джерело відомостей про Україну, Канаду, Америку, нашу культуру, історію, релігію та українознавство. Є в них теж загадка про 150-річчя Торонта, про найбільшу писанку в світі, споруджену в Альберті, у Вегревіл.

Трапляються часто загадки про імена славних людей, про країни світу. Матеріал загадок багатий, корисний та цікавий. Автор вичував, що його творчість має служити українському народові. З посвятою та любовю він творив свої віршовані збірки, щоб виховати молоде покоління в любові до Бога, до свого

рідного. Вчив своїх вихованців добиватись успіхів у житті, допомагав своїми порадами та вказівками.

За невтомну та багатогранну працю впродовж 50-років нагороджено Богдана Б. Федчука в доказ подяки та признання почесними грамотами:

1) від Крайового Комітету, Українського Визвольного Фронту – 4-го травня 1956 року;

2) від Української Вільної Академії Наук (УВАН);

3) з нагоди 90-річчя поселення українців в Канаді – Вінніпег 13/09/81

4) від прем'єра Провінції Онтаріо – В. Дейвіса, Торонто – 12/03/83;

5) від Світового Конгресу Вільних Українців – Торонто, 06/08/86;

6) від Українського Національного Об'єднання з нагоди 50-ти річного Ювілею – за віддану, довголітню працю у філії УНО – Торонто, 22/10/83.

Прийшов час, що на Батьківщину передав Богдан Б. Федчук понад 670 збірок "Загадок". Сповнилася його життєва мрія, що дочекався незалежності України, яку так дуже любив.

В Канаді і на Рідних Землях згадуватимуть автора "Загадок" з великою пошаною, як вихователя української молоді в діаспорі й на Україні.

Марта Трофим-Тарновецька

Пояснення:

Стор. 14.

- 1) "Macie żarna?" – Маєте жорна?
- 2) "Pokażcie, gdzie?" – Покажіть, де?

Стор. 16.

3) "Ty wiesz, że wszystkie żarna mają być zniszczone?" – Ти знаєш, що всі жорна мають бути знищені.

4) "A ogłoszenie czytałeś?" – А оголошення читав?

5) "To trzeba czytać". – То треба читати.

6) "Zabieraj ziarno do urzędu gminnego". – Віднеси зерно до сільської управи.

7) "Nie wolno mleć na żarnach, tylko we młynie na kartki". – Не можна молоти на жорнах, лише в млині на картки.

Стор. 23.

8) "Jak ty się nazywasz?" – Як зवेशся?

9) "Na, masz Haniu, bierz, to dla ciebie. Bardzo dobra czekolada" – Маєш, Ганю, це для тебе. Дуже добра шоколяда...

10) "O! a to dlaczego? Nie bój się, bierz". О, а це чому? Не бійся, бери!

Стор. 24.

11) "Nie chcesz, to nie. A powiedz nam, gdzie jest twój ojciec?" – Не хочеш, то ні. А скажи нам, де твій батько?

12) "A może twoja matka wie, gdzie on jest?" – А може твоя мам знає, де він є?

13) "Gdzie jest wasz mąż, gospośiu?" – Де ваш чоловік, газдине?

14) "ukrainische Schweine" – "українські свині".

Стор. 25.

15) "Czemu tego nie sprzątniecie?" – Чому цього не викинете?.

Стор. 26.

16) "Haniu, gdzie jest twój ojciec?" – Ганю, де твій батько?

Стор. 33.

17) "Haniu, czy twój ojciec jest dzisiaj w domu?" – Ганю, чи твій батько сьогодні дома?

Стор. 36.

18) "Du kleines ukrainisches Schwein!" – Ти мала українська свине!